

Polányi Károly: A tudomány autonómiája és az egyetem autonómiája

Az egyetem autonómiája csak külső és jogi formája a tudomány autonómiájának. Legalább így kellene lennie.

Csak a tudósok állapíthatják meg, hogy ki a tudós és ennek a helyes megállapításától, inkább mint bármi mástól, függ a mai és a holnapi, a tudományra épült kapitalista, majd szocialista társadalom sorsa. Amíg az egyetem autonómiája ezt a célt szolgálja, egyetemes társadalmi érdek áll mögötte.

Csakhogy amint a vallásból egyház lett, az egyház pedig a politikai klerikalizmus fészkevé, — úgy lett a tudomány autonómiájából a »budapesti kir. magyar tudományegyetem« autonómiája, ez pedig a politikai reakció legfőbb bástyájává.

Az egyetem (mert a jogi karért az egész egyetem felel) régen megtagadta a tudomány érdekeit és a tudományos kiválasztás helyébe a politikai kiválasztást tette, a tudományos politika helyébe a politizáló tudományt.

Ennek az egyetemnek és az ő jogi karának nincsen joga a politizálás vádját hangoztatni a kormány ellen, mert maga e bűn miatt érett meg régen a reformálásra. De bennünket nemcsak a következetességünk, hanem élő meggyőződésünk is affelé vezérel, hogy semmiféle kormány sem jogosult eldönteni, ki a tudós, ki nem.

A miniszter a kinevezések eszközzésekor hangsúlyozta, hogy a »független tudományos közvélemény ellenőrzése« alá helyezi azokat. Ám ezt az ellenőrzést nem elég felhívni, provokálni is kell a megszólalását, a valóban független módon történő szabad megnyilatkozását.

A tudomány szabadsága, a tudomány autonómiája testvérei a művészet szabadságának és a művészet autonómiájának. A lényeg mindkettőben egy: semmiféle többség, sem ennek bármiféle megbizottja meg nem határozhatja, hogy mi a művészet, mi a tudomány, hanem csakis azok a tekintélyek, akiket a tudósok maguk ilyenekül elismernek. Hiszen éppen ez ellen vétett a budapesti kir. magy. tudományegyetem, amikor az állam és a politika tekintélyét elébe helyezte a tudo-

mány és a tudósok tekintélyének. Ez utóbbiakét helyreállítani, — másból nem állhat a tudomány-ügy reformja.

De vajjon ki lenne jogosult a független tudományos közvélemény ellenőrzését gyakorolni? Elsősorban olyan akadémia, amely a forradalom közvéleményére támaszkodik. Széchenyi akadémiaja, a moszkvai szociális akadémia: konventjei a szellemi forradalomnak. Önjoguk, mert önmagukat igazolják. Csak az ilyen akadémia az, amelyeknek nem kell pátens. Ilyen akadémiaja volt a magyar progressziónak 20 éven át a Társadalomtudományi Társaság.

Egy ilyen akadémia nálunk is igazolhatná a kormány jelöléseit és a kormány kinevezései csak a politizáló egyetemmel szemben volnának erőszak, — nem a tudománnyal szemben, amint az ma látszhatnék.

Pedig a forradalmi energiák kifejezett félrevezetése volna, ha a tőke és a földbirtok arisztokráciája elleni harcot a tudomány arisztokráciája elleni harccá fordítanók. A tudomány a jövő trónörököse, akit nem lehet meghagyni a mai egyetem autonómiájának hűtlen és rosszakaratu kezeiben. De a tudományt nem szavazás útján kell demokratizálni és nem azzal, hogy demokratikus kormányhatalom fogja ezentul megállapítani, hogy ki a tudós, hanem azzal, hogy a tudományt csakis a tudományos autoritás vezeti ezentul — sem a tegnapi, se a mai kormányok.

A kommunistákkal szemben számos tere van a sürgős koncesszióknak. Több határozottságot az ellenforradalom minden lélegzetével szemben, sokkal gyorsabb tempót a szocializmus gazdasági kiépítése felé, főleg azonnali gyökeres szakítást az eddigi kormányzati moralitással és álszociális etikával.

De vészesek az olyan engedmények, amelyek álengedmények, mert senkinek sem a követelése, hanem csakis arra alkalmasak, hogy a követelések lényege felől félrevezessék a nagy tömegeket. Senkisé követeli a kormánytól, hogy a tudósok kiválasztását demokratizálja: csupán a tudomány hasznait és eredményeit; senki sem követeli, hogy a proletáriátus diktálja azt, hogy ki a tudós, csupán azt, hogy az igazi tudományt ne gáncsolhassa el semmiféle politika.

Nemcsak követelésekkel lehet, ime, félrevezetni, hanem engedményekkel is, ha azok nem létező követelésekre utalnak. A forradalmi tudomány jogát kell itt megvédeni a politizáló egyetem ellen, nem pedig a forradalmi politika jogát az esetleges tudományos aggályokkal szemben.

Mi azt hirdetjük, hogy a tudomány szükségképen arisztokratikus hierarchiájú szervezet, — de erre viszont ne hivatkozzék az az egyetem, amely a sztrájkoló munkás moralitása alá süllyesztette a maga etikai standardját és amelyhez képest a proletáriátus igényei mindenképen és mindenkoron felsőbb-séges erkölcsi színvonaluak.

A budapesti kir. magy. tudományegyetem jogi kara ne beszéljen félvállról »politikai szempontokról«, mert azokból elősködött idáig — de a demokratikus politika őrizkedjék az igazi tudomány arisztokratikus igényeit elhomályosítani, mert a saját világa egéről oltaná ki az éltető napot.

S Z E M L E

Pór Leó: Dicsérni jöttem Cézárt...

Berlin, február.

Akinek ötvenöt éven át nap-nap után hangoztatott legdrágábbja volt: elsőnek hagyta el az országot. Sok drága vér, csörgő drága vér hidegszivü oltója: Ludendorff, két napra rá követte őt. S akinek a gyűlölet harci riadójává vált a neve: Tirpitz, hetek óta Svájcban volt már.

Még tombolt a háborus lelkesedés, még elevenen akartak elégetni minden franciát, még honoris causa kapták csákójuk mellé a doktor-süveget Hindenburg és Ludendorff, mikor a Potsdamer Platzon elhangzott az első »eddig és ne tovább!« S képviselősége immunis-joga hiába áldotta szabadoncsелеkedet-hetéssel, aznap este már nem odahaza, hanem egy fogház tiz láb hosszú cellájában hajtotta a harcos forradalmárnak, tudjuk, mennyire nyugalmas álmára fejét Liebknecht. Az első csillag volt ez a mindjobban sötétedő, már-már örök éjszakával fenyegető világban: Anglia munkássága szó nélkül elfogadta az általános védkötelezettséget, Oroszország új nagy offenzívára készült, Adler Frigyes még fontolgatta a követendő utat. De egy valaki mégis volt, aki teljes testtel már akkor kiállt.

Óh, lassu, szinte mozdulatlanságnak tetsző lassuságu a fejlődés útja. Ez 1915-ben történt és azóta nem három év telt, de ezer olyan nap, melynek perceit a haláltól vagy megcsönkulástól való rettegés hitette soha-mulónak. Hol vannak hónapok, melyek felméri 1917 március 24-e első hajnali óráit,